

hedendaagse discussies over de „gemeene gratie”. Hij begint met het debat te releveeren tusschen de S. G. de Graaf en dr V. Hepp over de beteekenis van het verbond met Noach en concludeert reeds dadelijk, dat er tusschen deze beiden een gemeenschappelijk uitgangspunt was: „Voor allen is de prolongering niet een op zichzelf staande machtsdaad, maar een historisch en doelvol gerichte daad Gods in verband met de verlossing van de wereld”¹⁹⁾. Dr Berkouwer wil zich daar zelf nauw bij aansluiten. Hij verwerpt de prolongatie als louter een daad van soevereiniteit en stelt al dadelijk voorop: „Ze (n.l. de prolongatie) is niet een formeel „instandhouden”, maar een in Zijn hand houden en hoe zou men deze daad kunnen verstaan, wanneer men Zijn hand zou losdenken van Zijn Vaderhart”²⁰⁾.

Vandaar, dat hij van meening is, dat Schilder en Greijdanus in deze discussie een nieuw element hebben ingevoerd, dat voor De Graaf en Hepp nog buiten bespreking was. Hij meent, dat dit nieuwe element is, dat zij elk „genade-element” in de prolongatie loochenen en dat bij hen de prolongatie slechts „substraat”, den „onderbouw” vormt van de verwerkelijking van Gods Raad, maar zelf in geen enkel opzicht nog openbaring van genade is jegens den gevallen mensch. Hij schrijft: „De onderhouding, continuering of prolongatie ontvangt in deze beschouwing een substraat-functie en is in zich zelf nog niet primair en specifiek op het heil betrokken”²¹⁾.

Bij zijn critiek op dezen gedachtegang brengt de auteur verschillende elementen naar voren.

Allereerst verwijft hij Schilder en Greijdanus logicisme en speculatie. Vooral toornit hij tegen redeneringen als: hoe zou het gegaan zijn, als God de eerste menschen terstond verdoemd had, en: God wilde een menscheid hebben, waarmede hij het getal van hemel en hel wilde volmaken. Als Schilder ergens schrijft, dat God de wereld wel moest continueren om tot de hel te komen, schrijft Berkouwer: „Hier is de grens ener logicistische denkmethode overschreden.....”²²⁾. Hij acht daarom het spreken van: stelen, totaal verwerpelijk en abstract, hypothetisch. Wanneer Schilder onderscheidt tusschen Gods liefde tot het creatuurlijke in den mensch als Zijn eigen maaksel en Zijn toornen over den mensch als drager-van-de-natuur-in-afval, noemt hij dit een liefde Gods tot een abstractum. Het onderscheiden tusschen het creatuurlijke in den mensch en Zijn concreten afval en zonde zou abstraheren zijn.²³⁾

Zoodra we echter dit verwijft overwegen, komen er verschillende vragen op. Zoo rijst bij ons de vraag: wie is begonnen met vragen en problemen van dezen aard te stellen? Heeft dr Kuyper zelf niet telkens zoo geredeneerd? En heeft dr Berkouwer's collega, De Bondt, zich dan ook aan abstractie schuldig gemaakt, als hij schrijft: „De redenering: Indien er geen algemene genade gekomen was, waren Adam en Eva op het eigen moment van de zondeval de eeuwige dood gestorven, kan ondanks het betoog van Schilder onverzwaakt gehandhaafd blijven”²⁴⁾. Hebben Schilder en Greijdanus niet vaak op deze wijze geredeneerd om daardoor dorgelijke door Kuyper opgeworpen probleemstellingen te ontzenuwen? Zegt Schilder zelf nie-

ergens, dat hij zich „verstout” aldus de kwestie te stellen? Heeft ook de gereformeerde geloofsleer niet altijd beweerd: God heeft wel den zondaar lief, maar niet de zonde in den zondaar? Trouwens, prof. Grosheide gaat in zijn jongsten commentaar op het Evangelie van Johannes nog verder. Hij schrijft in zijn uitleg van Johannes 3:16, dat we n e r g e n s in de Schrift lezen, „dat God de zondaren ALS ZONDAREN liefheeft, wel, dat hij den goddeloze rechtvaardigt, Rom. 4:15”²⁵⁾. En het is van belang er op te letten, in welk verband dr Grosheide dit schrijft. Johannes zegt, dat God alzoo lief den kosmos gehad heeft, dat Hij Zijn Zoon gegeven heeft voor dien kosmos. Maar dan waarschuwt dr Grosheide: denk erom, God heeft wel den kosmos lief, maar er staat n e n s in de Schrift, dat God de zondaren lief heeft. Het is duidelijk, zegt hij, dat in dit vers Jezus een splitsing in den kosmos maakt. Abstractie?

Nu is deze kritiek van den auteur op de speculatie en de abstractie bij Schilder en Greijdanus bij wijze van spreken nog maar een voorpostengevecht. Van meer gewicht is, wat hij opmerkt over het centrale punt, dat in discussie is. Dat ziet dr Berkouwer, en terecht, liggen in het begrip van de lankmoedigheid Gods. Nu is het echter, en dat moet ons eerst van het hart, zoo verbaazend moeilijk uit deze twintig bladzijden te analyseeren, wat de auteur nu eigenlijk zelf onder lankmoedigheid Gods verstaat. We zouden zoo graag willen, dat hij zich wat concreter uitsprak. In ieder geval stelt hij zich openlijk achter enkele uitspraken van anderen, die op dit punt geen twijfel overlaten. Zoo verklaart hij in te stemmen met de uitspraak van de Synode van Kalamazoo, die sprak „van een gunstige gezindheid Gods jegens de mensheid in het algemeen en niet alleen jegens de uitverkorenen”²⁶⁾. En hij stelt zich achter Van Til, die ergens schrijft: „That Gods preservation of the unrighteous is evidence of His FAVOR toward them and that therefore there is SOME FAVOR SHOWN TO THE UNRIGHTEOUS in the fact of His preservation in this world”²⁷⁾.

Ook in zijn kritiek op anderen treedt wel aan het licht, in welke richting deze auteur met zijn gedachtegang gaat. Zoo schrijft hij ergens: „In de lankmoedigheid Gods, in het zich uitstreken van de geschiedenis en van het menselijk leven is de roepstem van de onderhoudende God”²⁸⁾. Belangrijk is ook, dat hij per se afwijst, dat de prolongatie van de wereld ongequalificeerd is als genade. „Alleen als we Hem zien”, zoo vervolgt hij ergens, „zoals Hij zich in verband met de verlossing van de wereld in Christus nog als de L a n k m o e d i g e o p e n b a a r t, kan men de Voorzienigheid als onderhouding verstaan en belijden”. En de schrijver besluit dit hoofdstuk dan ook met de uitspraak: „Wie Hem ziet in Zijn genade en-nog-in Zijn lankmoedigheid over de wereld, weet, dat de belijdenis der onderhouding niet is een theologoumenon, maar roepstem tot prediking”²⁹⁾.

Als we al deze uitspraken overwegen, dringt zich toch onafwendbaar de vraag naar voren: wat verstaat de auteur nu onder deze lankmoedigheid Gods? Is ze openbaring van genade of, tenminste, van een soort tusschengezindheid Gods tusschen genade en oordeel in? Want daar ligt een van de zwaartepunten van de discussie. Dr Berkouwer protesteert wel, dat „voortdurend de tegenstelling tusschen verkorenen en verworpenen zich indringt in de exegese der Schriftwoorden als exegese-principe, ook waar daarvan in de tekst in 't geheel geen sprake is”, en hij klaagt in dit verband over „schematische exegese, die aan de Schrift op ernstige wijze geweld doet en haar benadert vanuit speciale

voorkeursbegrippen”³⁰⁾. Maar wij vragen wederom: is dit verwijft billijk? Mogen de dogmaticus en de exegeet bij het uitleggen van bepaalde Schriftwoorden buiten rekening laten, wat de Schrift elders zegt over verkiezing en verwerping? Het doet weldadig aan, dat de auteur opkomt voor de erkenning van het concrete en antropomorfe spreken van de Schrift. Maar moeten we juist vanwege dat antropomorfisme dan bij een bepaalde plaats, die handelt over Gods houding ten opzichte van de gevallen wereld, ook de andere plaatsen welke hierover handelen niet in rekening brengen? Juist bij het antropomorfisme is het toch zoo, dat het eene beid het andere verklaart en aanvult?

Vanzelfsprekend komt nu ook in discussie een plaats als 1 Petrus 3:20. Schilder heeft naar aanleiding van dezen tekst ergens opgemerkt, dat Petrus de dingen daar beschrijft v a n o n z e n k a n t g e z i e n. Heel het begrip van retardatie, dat in dezen tekst ter sprake komt, is volgens Schilder, „niet meer dan een aan onze nalfvetits-constructies zich aansluitend ideogram, en alleen voorzover het bijbelsch is, van paedagogische bedoeling”³¹⁾. De term m a k r o t h u m i a (lankmoedigheid) „ziet God in Zijn werken van onze w a a r n e m i n g u i t; en die w a a r n e m i n g s t a a l k e n t e r m ”³²⁾. Dat geldt evenzeer van 2 Petrus 3:10. Volgens dr Berkouwer zou dit echter telort doen aan het concrete spreken Gods in de Schrift. Daardoor zouden de Schriftwoorden, die over de lankmoedigheid Gods spreken, gedevalueerd worden.

Maar wij vragen wederom: is dit verwijft billijk? Want juist, omdat de Schrift concreet en antropomorf spreekt over de houding Gods tegenover Zijn gevallen wereld, dien ik de bepaling en omschrijving van de gezindheid Gods jegens de wereld in het algemeen en de gevallen menschen in 't bijzonder nooit te laten afdringen van teksten, die alleen over Zijn lankmoedigheid spreken. God accomodeert Zich in Zijn spreken in de Schrift aan onze bevatting. Dat doet Hij ook, als Hij spreekt over Zijn houding jegens den gevallen mensch en die h o u d i n g is nog weer iets anders dan Zijn g e z i n d h e i d. Het komt hier aan op scherp onderscheiden. En daarom zal ik alles, wat Hij openbaart over Zijn h o u d i n g en Zijn g e z i n d h e i d naast elkaar hebben te leggen en nimmer uit Zijn aan mijn bevatting aangepaste houding, zonder meer hebben te concluderen tot Zijn gezindheid. Welnu, dan zal ik, om te bepalen uit welke g e z i n d h e i d Zijn concrete h o u d i n g opkomt, mij reken-schap hebben te geven van Zijn v e r k i e z i n g en v e r w e r p i n g. En wanneer wij dat doen, dringt zich bij ons geen vreemd principe binnen bij de exegese van bepaalde Schriftplaatsen, maar houden wij ons aan den regel van de oude Gereformeerden: Schrift met Schrift vergelijken!

Dr Berkouwer meent in dezen Greijdanus op zijn hand te hebben, in onderscheiding van Schilder. Immers Greijdanus exegetiseert het bekende woord uit 1 Petr. 3:10, dat Gods lankmoedigheid v e r w a c h t e in de dagen van Noach s u b s p e c i e h o m i n i s: God spaarde, schrijft Greijdanus, „zoolang het kon en werkte tientallen van jaren op bijzondere, onmiskenbare wijze om tot bekeering te leiden en wachte, of het oordeel soms mocht achterwege blijven”. Dat was dan ook Gods h o u d i n g zooals die openbaar werd aan de tijdgenooten van Noach. Precies zooals de Leerregels belijden, dat God s e r i e u s roept door het Evangelie tot geloof en bekeering. Maar wettigt dat nu de conclusie, dat er bij God, in Gods hart, om met dr Berkouwer te spreken, nu een gunstige gezindheid was jegens die goddeloze tijdgenooten van Noach en heeft Greijdanus dat willen zeggen in zijn exegese? Wij gelooven daar niets van. Het is van belang erop te letten, wat Greijdanus hier nog

¹⁹⁾ A.h.w., pag. 89.

²⁰⁾ Dr K. Schilder, *Is de Term enz.*, in Almanak F.Q.I., 1947, pag. 136.

²¹⁾ A.h.w., pag. 137.

²²⁾ Dr F. W. Grosheide, *Het heilig Evangelie volgens Johannes*, A'dam, 1950, pag. 232, noot 2.

²³⁾ Dr G. C. Berkouwer, a.h.w., pag. 87.

²⁴⁾ A.h.w., pag. 90.

²⁵⁾ A.h.w., pag. 92.

²⁶⁾ A.h.w., pag. 99.

Op verstrooidenreis

Ik klim zoowaar weer in mijn „pen” (het is een schrijfmachine), om verder te gaan met het relaas van mijn werk in Indonesië, zooals ik dat nu al een heelen tijd geleden onder dit hoofd begonnen ben te geven.

Ik wilde er na mijn repatriëring niet mee doorgaan. Maar mijnheer van Spronsen nam daar geen genoegen mee. Hij heeft mijn ijdelheid gestreeld om me weer aan den gang te krijgen, door n.l. te beweren dat ik een journalistieke pen heb. En de hoofdredacteur vond het ook wel goed dat er af en toe nog eens zoo'n „leuk verhaal” in zijn krant komt. Dus ben ik gewicht. Ik schrijf anders nu wel in heel andere omstandigheden. Dat spreekt ook een woordje mee: het klaar maken van de copie hoeft me nu niet zooveel zweetdruppels meer te kosten.

Om het geheugen wat op te frissen zij gememo-reerd, dat ik bezig ben te beschrijven een reis die ik gemaakt heb van begin Februari tot tweede helft van Maart 1949. Op die reis bezocht ik eerst vanuit verschillende centra de verstrooiden op het eiland Java.

Zoo vertelde ik van Cheribon, van Semarang, van Bandjumas en Purwokerto, van Djoeja en Blora. Tenslotte schreef ik over Surabaya, Kediri, Malang en Modjokerto. Het laatste over de reis naar laatstgenoemde stad. Dat was op 3 Maart.

Op 4 Maart verliet ik het eiland Java en zette koers naar Celebes voor een bezoek aan Makassar en Manado. De tocht werd per vliegtuig gedaan. Het toestel vertrok veel te laat. Oorzaak: de magneet defect. Het euvel moest eerst worden verholpen. Het wachten kon worden versnagen naamd door gebruik te maken van het behoorlijk goed geoutilleerde restaurant van het Perak-vliegveld. Voor onderhoudende en instructieve lectuur had ik zelf gezorgd. Vandaar dat mijn koffer altijd zoo zwaar was. Maar die kwam toch doorgaans ten laste van den een of anderen koeli. Eindelijk werd net sein tot vertrek gegeven. Het toestel bleek een luchtbetja te zijn. Het kost je altijd een paar verrekke nekspieren als je vanuit zoo'n kist naar buiten wilt kijken om wat te zien. Maar soms loont het toch de moeite om het er voor over te hebben. Zooals bijvoorbeeld juist dien middag. Om zich te vergewissen dat het euvel aan het mechanisme goed was verholpen, maakte de piloot enkele rondjes over de stad. Zoodoende kregen we als passagiers enkele malen de ge-

legenheid om vanuit de lucht de prachtige haven van Surabaya te bekijken. Het was de Perakhaven waar we boven zweefden. Perak beteekent zilver. Nu moet je al zulke namen altijd met een korreltje zout nemen. Maar inderdaad lag daar de haven te schitteren als zilver in het klare licht van de scherpe tropenzon. Met eenige spanning wachten we af of het toestel terug zal keeren en ons daardoor nog meer vertraging zal bezorgen, of dat we de oversteek dadelijk gaan maken. Eerst leek het op terugkeeren, want we scheren opnieuw over het vliegveld. Maar dan wordt het toestel vastheraden rechtgetrokken, en we koersen zeewaarts. De tocht gaat ononderbroken door. Ik zit wat te mijmeren. Wat een verschil toch, denk ik. Hier vlieg ik nu boven zee met een kruissnelheid van 275 km per uur, en ga een afstand waarover de boot drie dagen doet, afleggen in drie uur. En gisteren deed ik over die zestig kilometer van Modjokerto naar Surabaya ruim een uur. Nu zit ik, als ik me niet aan ha'sgymnastiek waag om uit te kijken, toch vrij geriefelijk op de met kussens bedekte bank, en er is geen schokje te merken omdat het toestel boven zee geen hinder heeft van remous. De lucht is ijblauw, de machine hangt als onbeweeglijk in de lucht hoog boven de zich scherp afteekende zee. Maar het aspect, hoe machtig

meer
juist
schrik
moes
Greijde
onderg
staf va
bedreij
tegelij
bij her
houde
de Sch
Zijn
schen
aan N
cludee
delooz
gezi
Wij m
heid g
te bre
van G
crete
Er
openb
is in
paalde
ook de
Jezus
houdt
Ex. 3
Nab.
en in
2 Pet
den M
Dr
de nie
enkele
woord
met v
zijn bi
desbet
dere
bepaa
teeren
Want
dekke
die lij
gaan.
is de
God
gebru
„En z
geval
spraa
Eerst
Goda
toorn
conen
begon
Horst
en on
geriel
23)
de ver
ist die
R. 2:
Rom.
kapita
thumi
noch
En
schrij
Begr
gar n
alles
schoon
schen
thumi
thm e

ook,
een p
weg,
schei
alles
jonge
Diepl
hoor
trots
gebet
aanbi
bij. I
gestr
stanc
zelfs
wilde
nog
van
te sel
dier
in de
send
berg
wolke
klets